

Олексій Рега,

кандидат педагогічних наук, професор,
директор Педагогічного інституту,
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»
(м.Івано-Франківськ)

Oleksij Rega,

candidate of pedagogical sciences, professor,
director of Pedagogical Institute
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
(Ivano-Frankivsk)

Інна Червінська,

кандидат педагогічних наук, доцент,
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»
(м.Івано-Франківськ)

Inna Chervinska,

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor, Vasyl Stefanyk
Precarpathian National University
(Ivano-Frankivsk)

УДК 371.134:373.3:[371.311.3/4]

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КОНТЕКСТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

MODERNIZATION OF THE CONTENT PREPARATION FUTURE TEACHERS' ELEMENTARY SCHOOLS IN THE EUROPEAN CONTEXT

У статті розкриваються ключові положення підготовки майбутніх учителів початкових класів у європейському контексті розвитку системи вищої освіти. Автор аналізує інноваційні підходи до модернізації змісту фахової підготовки майбутніх учителів початкових класів, вказує на проблеми та перспективи розвитку.

Ключові слова: модернізація, зміст підготовки, розвиток, учитель початкових класів, стратегія.

The article analyzes the ways of upgrading the content of training in higher educational establishments of primary school teacher highlights the objectives and priorities for their professional development. The author defines the main components of improving training of teachers.

Keywords: updates, upgrades, content, professional activities, conceptual frameworks.

В статье раскрываются ключевые положения подготовки будущих учителей начальных классов в европейском контексте развития системы высшего образования. Автор анализирует инновационные подходы к модернизации содержания профессиональной подготовки будущих учителей начальных классов, указывает на проблемы и перспективы развития.

Ключевые слова: модернизация, содержание подготовки, развитие, учитель начальных классов, стратегия.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Інтерес до проблем вищої професійної освіти, зумовлений приєднанням України до Болонського процесу, визначив необхідність прийняття нової стратегії модернізації професійної освіти.

З метою реалізації стратегічного курсу України на інтеграцію до Європейського Союзу, забезпечення всебічного входження України у європейський політичний, економічний, освітній і правовий простір, указами Президента України затверджена «Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу». Основними напрямками культурно-освітньої і науково-технічної інтеграції визначено впровадження європейських норм і стандартів в освіті, науці й техніці, поширення власних культурних і науково-технічних здобутків у ЄС [13].

Згідно зі «Стратегією інтеграції України до Європейського Союзу», поряд з іншими напрямками європейської інтеграції культурно-освітній та науково-технічний напрямки займають особливе місце. Вони охоплюють галузі середньої і вищої освіти, перепідготовку кадрів, науку, культуру, мистецтво. Здійснення інтеграції за відповідними напрямками полягає у впровадженні європейських норм і стандартів в освіті, науці і техніці, поширенні власних культурних і науково-технічних здобутків [13].

Сучасний світ неможливо уявити собі без змін та модернізації. Здатність генерувати нові ідеї, сприймати їх та вносити відповідні зміни є запорукою успіху та розвитку будь-якої країни чи системи. Освіта у цьому переліку не є винятком. Упровадження інноваційних педагогічних технологій, передового та новаторського досвіду, що має забезпечити формування потенціалу нації, здатного творчо та ефективно вирішувати ключові завдання є не просто тенденцією, а необхідністю існування нашої країни в умовах інтеграції до Європейського освітнього простору. Так, зокрема, В. Кремень зазначає, що «першочерговим завданням української освіти є сформувати людину з інноваційним типом мислення, інноваційним типом культури, з готовністю до інноваційного типу діяльності, що стане адекватною відповіддю на перехід цивілізації до інноваційного типу розвитку. Лише сформувавши інноваційну особистість, ми зможемо стати конкурентноспроможною нацією» [8, с. 8].

Саме тому проблема підготовки майбутніх учителів до педагогічної діяльності в європейському контексті модернізації всієї системи освіти набуває особливої актуальності. Готовність учителів до професійної діяльності передбачає зміну змісту навчання, зміну позиції студентів у навчальному процесі, використання особистісно орієнтованих технологій та інтерактивних методів навчання, що сприятиме перетворенню студентів із пасивних приймачів інформації в активних суб'єктів власного навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор.

Концептуальні засади модернізації освіти розкриваються в працях В.Андрущенка [1], Б. Гершунського [4], В. Кременя [8-9], Н. Ничкало [11] та ін. Окремі аспекти порушеної проблеми розглядають у своїх розвідках А. Бойко [2], А. Вітченко [5], В.Ковальчук [7] та ін.

Аналіз джерел щодо проблеми модернізації змісту вищої освіти як закономірного соціокультурного процесу досліджували Р.Абдєєв, В.Автономов, С.Алексєєва, Ю.Бондарчук, І.Зязюн, М.Каган, М.Лапін, В.Мєдведев, М.Моїсєєв, О.Ходаковський, В.Цаплін, В.Ядов, Ф.Янсен та ін.), теоретичних та методологічних основ системи професійної педагогічної освіти - С.Гончаренко, І.Зязюн, А.Капська, О.Савченко та ін. Теоретичну основу дослідження складають положення і наукові узагальнення з питань реформування та модернізації вищої і професійної освіти в Україні (А. Алексюк, В. Бондар, О. Мороз, М. Ярмаченко та ін.)

Результати досліджень дозволяють зробити такі узагальнення, що системоутворюючим чинником педагогічної освіти повинна стати її фаховість, різноманітність, різнобічний розвиток і глибока інтеграція всіх освітніх підсистем і процесів.

У Європі українська педагогічна освіта завжди була помітною. Такою вона залишається й сьогодні. Однак порівняльні дослідження з цього приводу в країні майже не проводились. Вимагаючи певної міри стандартизації, Болонський процес стимулює створення відповідних порівняльних систем організації навчання та виховання майбутнього педагога, рівня кадрового і науково-методичного забезпечення, якості навчального процесу, ефективності реалізації його різноманітних моделей і механізмів [1, с.12].

Формулювання цілей статті. Розкрити інноваційні підходи до модернізації змісту фахової підготовки майбутніх учителів початкових класів у контексті розвитку європейської системи вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Система освіти вважається ефективною, якщо вона відповідає вимогам часу й ґрунтується на стратегії розвитку суспільства й людини в ньому. Тому одним із провідних завдань реформування системи освіти в суспільстві, що постійно змінюється, є модернізація змісту підготовки педагогічних кадрів.

Якщо «реформувати» означає «змінювати що-небудь шляхом реформи (реформ); перетворювати, перебудувати» [3, с.1028], то «модернізувати» означає «змінювати, вдосконалювати відповідно до сучасних вимог і смаків» [3, с.535]. Отже модернізація освіти має бути спрямована не на докорінні зміни, як того вимагає реформування, а на оновлення принципів, змісту, підходів до навчання і виховання.

Ми погоджуємося з думкою В.Ковальчука, що «модернізація професійної підготовки сучасного вчителя зумовлюється дією взаємопов'язаних зовнішніх та внутрішніх чинників, має особистісно зорієнтований характер і може бути ефективною при урахуванні альтернативності, безперервності, наступності і різноманітності форм та методів навчання» [7, с.23]

Сам термін «модернізація» означає «осучаснення» та передбачає впровадження у суспільство ознак сучасності. П. Штопка виділяє три значення цього поняття:

- синонім усіх прогресивних змін, коли суспільство рухається уперед згідно з прийнятою шкалою змін;
- синонім сучасності, коли йдеться про комплекс соціальних, політичних, культурних й інтелектуальних трансформацій, котрі мали місце на Заході з XVI ст. і досягнули свого апогею у XIX-XX ст.;
- зусилля слаборозвинених або відсталіх суспільств, спрямовані на те, щоб наздогнати провідні, найрозвиненіші країни [14, с.171].

Таким чином, термін модернізація характеризує велику кількість одночасних змін у різних сферах соціуму.

Залежно від соціально-економічних умов розвитку суспільства та існуючих освітніх парадигм, зміст освіти постійно модернізується відповідно до науково-технічного прогресу та досягнень психолого-педагогічних наук. Це знайшло своє відображення у багатьох державних документах. Зокрема, у «Національній доктрині розвитку

освіти України» підкреслюється: «Освіта – стратегічна основа розвитку особистості, суспільства, нації, держави, запорука майбутнього...» [10, с.24]. Відповідно – головною метою української системи освіти є створення всіх необхідних умов для розвитку і самореалізації кожної особистості, формування покоління, здатного навчатися впродовж життя, створювати й розвивати цінності громадянського суспільства. У цьому документі наголошується також і на посиленні виховного і розвиваючого характеру змісту освіти, реалізації його з позицій особистісно-орієнтованого підходу.

Повністю поділяємо думку вітчизняних дослідників про те, що мета модернізації полягає у підвищенні якості освіти до загальноєвропейського рівня, переорієнтації школи на задоволення освітніх потреб і попиту на ринку праці, посиленні конкурентоспроможності навчальних закладів та їхніх випускників. Це у свою чергу потребує структурних змін в освіті, оновлення керівних кадрів і всієї системи управління.

В умовах утвердження інноваційної моделі розвитку економіки України і держави в цілому важливим показником є модернізація системи освіти. Чільне місце в ній займає гірська школа, яка виконує не лише педагогічну, а й соціальну функцію, зберігає генетичний потенціал українського етносу, відіграє роль провідного і визначального осередку соціально-культурного, інформаційно-технологічного, науково-просвітницького та ідейно-духовного життя територіальної громади.

Загальновизнано, що школа – це модель суспільства. Саме від якості шкільного навчання й виховання залежить збагачення культурних національних цінностей як держави в цілому, так і певних її регіонів. Розвиток науки та техніки, стрімкий ріст усіх сфер суспільного виробництва вимагає від сучасної освіти постійного оновлення змісту, структури стилю управління, методів і форм навчання. Сучасне замовлення суспільства полягає в тому, щоб створити такі умови навчання, за яких би кожний учень успішно навчався, розвивав свій інтелект, був готовий до творчої самореалізації; щоб створити умови для формування національної самосвідомості та активної життєвої позиції громадянина-патріота.

Розглядаючи освітню діяльність гірської школи як важливий чинник соціальних перетворень, необхідно враховувати той факт, що можливості її впливу на розвиток сільського соціуму значні, проте і труднощі, з якими зустрічається така школа, також немалі.

Проблема віддалених гірських малокомплектних чи мало-наповнюваних шкіл в Україні, як і в багатьох інших країнах, є не лише економічною, демографічною, а швидше, соціальною та моральною. Школа в селі відіграє важливе значення для сільської громади як єдиний, окрім церкви, культурно-просвітницький і духовний центр. І саме тому вона повинна здійснювати особливу соціокультурну місію, тому що саме школа має найбільші можливості передавати й зберігати культурну спадщину народу та одночасно готувати ґрунт для соціального оновлення, прищеплюючи здібності та формуючи вміння, які необхідні будуть у майбутньому школяреві [15].

Основним пріоритетом системи освіти є доступність якісної освіти для всіх дітей, незважаючи на їх місце проживання: велике місто чи село в горах. Проте аналіз досвіду роботи шкіл наочно показав значне відставання сільської школи від міської у розв'язанні найважливіших завдань навчання і виховання школярів.

Відповідно ускладнюється процес підготовки спеціаліста, спроможного працювати в умовах школи гірського регіону. Аналіз педагогічної діяльності, проведений нами серед випускників університетів, свідчить про небажання випускників навчальних закладів йти працювати у віддалені гірські села депресивних районів, у зв'язку з відсутністю, належних соціально-побутових умов, транспортного забезпечення, великою протяжністю маршрутів, малою кількістю годин та ставок.

Тому особливу увагу слід звернути на організацію ранньої профорієнтації випускників загальноосвітніх шкіл гірських регіонів – майбутніх абітурієнтів педагогічних університетів, насамперед у контексті спрямування їхніх симпатій на вчительську професію, тестового визначення педагогічного покликання, пси-хологічних та морально-етичних якостей, необхідних для педагогічної діяльності.

Педагог є головною фігурою перебудовчих процесів, які відбуваються у шкільній практиці. Тому ми повинні готувати вчителя, який би розумів, умів і бажав сприяти формуванню особистості дитини. А для цього він у стінах університету має стати такою особистістю.

Модернізація вищої школи передбачає удосконалення цілей і змісту навчання. Особливо це стосується змісту дисциплін психолого-педагогічного, природничо-математичного та циклу професійного спрямування, оскільки підвищення якості педагогічної освіти є одним з пріоритетних завдань освіти сьогодні.

На сучасному етапі модернізації освіти для оцінювання рівня підготовки фахівця більшістю науковців використовується компетентнісний підхід, особливістю якого є те, що зміст навчання формується на основі спрямованості навчального процесу на досягнення результатів навчання – формування у студентів набору компетенцій, необхідних для повноцінного життя та професійної діяльності у сучасному інформаційному суспільстві.

«Зміст освіти є системотворчим компонентом навчального процесу, базисом освіченості і культури всього населення», – зазначає О.Я. Савченко [12, с.14]. Відповідно, для формування повноцінної всебічно розвиненої особистості, зміст освіти повинен охоплювати всі складові її життєвого досвіду, знання, вміння і навички, відповідні потреби та інтереси. Забезпечення соціальних функцій освіти залежить від того, як у її змісті будуть реалізовуватися моральні, правові, політичні та економічні норми життя та поведінки людей. Тому під змістом освіти розуміють систему наукових знань, практичних умінь і навичок, засвоєння й набуття яких закладає основи для розвитку та формування особистості.

Акцент у сучасній освіті переноситься з предметного змісту на операційні уміння особистості орієнтуватися в інформаційному просторі, знаходити, опрацьовувати і застосовувати потрібну інформацію у власній діяльності.

Отже, успішність навчання, як стверджує Андрій Вітченко, залежить за від того, наскільки ефективно використовуються сучасні технології і засоби навчання, чи створено належний доступ до інформаційних ресурсів, чи дозволяють умови і терміни навчання оволодіти необхідними компетентностями. Необхідно поєднати сучасні вимоги до майбутніх фахівців (міжнародне співробітництво, участь у науково-дослідних і професійних проєктах, достатній рівень практичної підготовки).

Для підвищення ефективності професійної підготовки студентів необхідно здійснювати її за спеціально розробленими інноваційними програмами, до яких варто включити комплекс професійно-зорієнтованих завдань зі спеціальною ігровою методикою, роботу з опорними схемами-конспектами, активно використовувати педагогічні замальовки та ситуації, які розкривають специфіку вчительської праці. Для покращення засвоєння та перевірки рівня знань слід застосовувати модульно-рейтингову систему.

Важливим чинником професійного становлення майбутнього педагога є практична підготовка. Адже саме вона дає можливість переконатися в правильності вибору майбутньої професії, побачити себе в ролі вчителя, краще зрозуміти психологічні особливості учнів молодшого шкільного віку. В цьому й полягає новизна підготовки майбутнього вчителя у вищому навчальному закладі у світлі вимог Болонського про-цесу, що так активно розгортається.

Зміни в педагогічній освіті покликані забезпечити високу конкурентоспроможність майбутнього випускника. Його освіта має бути фундаментальною, якісною, здійснюватися в органічному взаємозв'язку з наукою і педагогічною практикою. Випускник педагогічного університету має досконало володіти інформаційними технологіями, декількома іноземними мовами, додатковою (не вчительською) професією.

Висновки з описаного дослідження і перспективи подальших розвідок. Отже, до основних складових удосконалення системи підготовки педагогічних кадрів можна віднести: оновлення змісту і форм їх професійної діяльності, розробка концептуальних засад модернізації змісту навчання педагогічних працівників з урахуванням вимог реформування системи загальної освіти та тенденцій розвитку європейського освітнього простору, поліпшення культурологічної, мовної, психолого-педагогічної, методичної, практичної підготовки з усіх навчальних дисциплін.

Зміст підготовки майбутніх учителів повинен бути спрямованим на професійний розвиток педагогічних працівників через розширення бази знань, необхідних для здійснення модернізації освітньої системи загалом і забезпечення рівного доступу до якісної освіти зокрема. Адже розвиток загальноосвітньої школи в умовах гірського регіону значною мірою залежатиме від того, який вчитель прийде до сучасного навчального закладу. Якщо раніше вчитель виступав просто носієм знань і головна його роль полягала у передачі цих знань учням, то із значним розвитком науки та розширенням інформаційного простору змінилось і розуміння навчальної функції вчителя. Тепер на часі не просто передача знань, а формування в учнів умінь здобувати їх самостійно. Це і зумовлює головне призначення вчительської праці.

Для вирішення окреслених завдань нам необхідно сприйняти модернізацію та адаптацію системи освіти до нових ринкових умов як складну соціокультурну дію, що вимагає впровадження особливої політики, державної та громадської підтримки, програмування інновацій, створення соціальних проєктів, проведення експериментів. Подальші наукові дослідження пов'язуємо з проблемою формування професійної компетентності вчителя.

1. Андрущенко В.П. Модернізація освіти: політика і практика // В.П.Андрущенко / Педагогіка і психологія. – 2002. – №3. – С.12-15.
2. Бойко А.І. Філософія модернізації освіти в системі ринкових трансформацій: світоглядно-філософський аналіз/ А.Бойко – К.: Знання України, 2009. – 379 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003. – 1440 с.
4. Гершунский Б.С. Философия образования XXI века. (В поисках практико-ориентированных образовательных концепций)/ Б.С. Гершунский. – М.: Совершенство, 1998. – 608 с.
5. Євтух М. Модернізація вищої школи // М. Євтух / Педагогічна газета. – 2002. – №4. – С.2.
6. Вітченко А.. Модернізація освіти в Україні: стратегія прориву чи його імітація? // А.Вітченко / Університет. – 2010. – №1.- С-21-24.
7. Ковальчук В. Стратегія реформування освіти в Україні. Рекомендації з освітньої політики./ В.Ковальчук. – Київ: Основа, 2009. – 68 с.
8. Кремень В.Г. Освіта і наука України: шляхи модернізації (Факти, роздуми, перспективи) / В.Г.Кремень. – К.: Грамота, 2003. – 216 с.
9. Кремень В. Філософія освіти XXI століття // В.Кремень /Освіта України. – 2002. – №102-103. – С.6-7.
10. Національна доктрина розвитку освіти // Освіта України. – 2002. – №33. – С.4-6.
11. Ничкало Н.Г. Ринок праці і проблеми модернізації підготовки кваліфікованих робітників // Н.Г.Ничкало / Професійно-технічна освіта. – 2004. – №1. – С.4-12.
12. Савченко О., Удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів / /О. Савченко/ Початкова школа. – 2009. – № 7. – С.14-15.
13. Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу Закон України // режим доступу <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/615/98>
14. Штомпка П. Социология социальных изменений / П. Штомпка. – М.: Наука, 1996. – С. 170-171.
15. Червінська І.Б. Інноваційна модель формування фахової компетентності майбутнього вчителя / І.Б. Червінська. - Вісник Прикарпатського університету .Педагогіка. Випуск. XXXV. – Івано-Франківськ, 2010. - С.29-33